Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (viies koda)

1. august 2025*

Eelotsusetaotlus – Liidu kodakondsus – Isikute vaba liikumine – ELTL artikkel 18 – Kodakondsuse alusel diskrimineerimise keeld – Direktiiv 2004/38/EÜ – Artikkel 24 – Võrdse kohtlemise põhimõte – Liidu kodanikust alaealine laps, kellel on selle direktiivi alusel riigis elamise õigus – Selle lapse vanemale liikmesriigi elamisloa andmine isikuhoolduse teostamiseks lapse suhtes – Eristamine lapse kodakondsusest lähtudes – Tööotsijana riigis elamise õigust omav vanem – Erand võrdse kohtlemise põhimõttest seoses õigusega sotsiaalabile – Ulatus

Kohtuasjas C-397/23,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sozialgericht Detmold (Detmoldi sotsiaalkohus, Saksamaa) 22. juuni 2023. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 29. juuni 2023, menetluses

FL

versus

Jobcenter Arbeitplus Bielefeld,

menetluses osales:

Stadt Bielefeld,

EUROOPA KOHUS (viies koda),

koosseisus: koja president M. L. Arastey Sahún, kohtunikud D. Gratsias, E. Regan (ettekandja), J. Passer ja B. Smulders,

kohtujurist: J. Richard de la Tour,

kohtusekretär: ametnik R. Șereș,

arvestades kirjalikku menetlust ja 14. novembri 2024. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– Saksamaa valitsus, esindajad: J. Möller ja R. Kanitz,

* Kohtumenetluse keel: saksa

– Euroopa Komisjon, esindajad: B.-R. Killmann ja E. Montaguti,

olles 13. veebruari 2025. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

kohtuotsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kuidas tõlgendada liidu õigust, mis käsitleb liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil.

2 Taotlus on esitatud FLi ja Jobcenter Arbeitplus Bielefeldi (Bielefeldi tööhõivekeskus, Saksamaa; edaspidi „Jobcenter Bielefeld“) vahelises kohtuvaidluses seoses viimase keeldumisega maksta FLile Saksa õigusnormides ette nähtud sotsiaaltoetusi.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Direktiiv 2004/38/EÜ

3 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiivi 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ (ELT 2004, L 158, lk 77, parandused ELT 2005, L 197, lk 34; ELT eriväljaanne 05/05, lk 46), põhjendustes 3, 4 ja 6 on märgitud:

„(3) Kui liikmesriikide kodanikud kasutavad oma vaba liikumise ja elamise õigust, peaks nende põhistaatuseks olema liidu kodakondsus. Seepärast on oluline kodifitseerida ja üle vaadata olemasolevad ühenduse dokumendid, milles käsitletakse eraldi töötajaid ja füüsilisest isikust ettevõtjaid, samuti õpilasi ja muid mittetöötavaid isikuid, et lihtsustada ja tugevdada kõikide liidu kodanike vaba liikumise ja elamise õigust.

(4) Et parandada seda kategooriapõhist lähenemisviisi vaba liikumise ja elamise õigusele ning hõlbustada selle õiguse rakendamist, on vaja ühtset õigusakti, millega muudetakse nõukogu 15. oktoobri 1968. aasta määrust (EMÜ) nr 1612/68 töötajate liikumisvabaduse kohta ühenduse piires [(EÜT 1968, L 257, lk 2; ELT eriväljaanne 05/01, lk 15)] ja tunnistaks kehtetuks järgmised aktid: […]

[…]

(6) Et säilitada perekonna ühtsus laiemas mõttes ja ilma et see piiraks kodakondsuse alusel diskrimineerimise keelamist, peaks vastuvõttev liikmesriik nende isikute olukorra, kes ei kuulu käesolevas direktiivis määratletud pereliikmete hulka ega oma seetõttu automaatset õigust siseneda vastuvõtvasse liikmesriiki ja seal elada, oma riigi õigusaktide põhjal läbi

vaatama, et otsustada, kas sellistele isikutele saab anda sisenemise ja elamise õiguse, võttes arvesse nende suhet liidu kodanikuga või muid asjaolusid, nagu näiteks nende rahaline või füüsiline sõltuvus liidu kodanikust.“

4 Direktiivi artiklis 2 „Mõisted“ on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[…]

2) pereliige:
   a) abikaasa;
   b) partner, kellega liidu kodanik on sõlminud liikmesriigi õigusaktide kohaselt registreeritud kooselu, kui vastuvõtva liikmesriigi õigus käsitleb registreeritud kooselu abieluga võrdsena, kooskõlas vastuvõtva liikmesriigi asjaomastes õigusaktides sätestatud tingimustega;
   c) alanejad lähisugulased, kes on alla 21aastased või ülalpeetavad, ja punktis b määratletud abikaasa või partneri alanejad sugulased, kes on alla 21aastased või ülalpeetavad;
   d) ülalpeetavad ülenejad lähisugulased ja punktis b määratletud abikaasa või partneri vahetult ülenejad sugulased;

[…]“.

5 Direktiivi artiklis 3 „Soodustatud isikud“ on sätestatud:

„1. Käesolevat direktiivi kohaldatakse kõikide liidu kodanike suhtes, kes liiguvad liikmesriiki või elavad liikmesriigis, mille kodanikud nad ei ole, ja nende artikli 2 punktis 2 määratletud pereliikmete suhtes, kes on nendega kaasas või ühinevad nendega.

2. Ilma et see piiraks vaba liikumise ja elamise õigust, mis asjaomastel isikutel isiklikel alustel võib olla, peab vastuvõttev liikmesriik kooskõlas oma õigusaktidega hõlbustama järgmiste isikute riiki sisenemist ja seal elamist:

[…]

b) partner, kellel on liidu kodanikuga püsiv ja nõuetekohaselt tõendatud suhe.

Vastuvõttev liikmesriik uurib põhjalikult isiku olukorda ja esitab talle võimaliku sisenemis- või elamiskeelu põhjendused.“

6 Direktiivi artikli 6 „Kuni kolmekuuline elamisõigus“ lõikes 1 on sätestatud:

„Liidu kodanikel on õigus elada teise liikmesriigi territooriumil kuni kolm kuud, ilma et nad peaksid täitma muid tingimusi või formaalsusi peale nõude omada kehtivat isikutunnistust või passi.“

7 Direktiivi 2004/38 artikli 14 „Elamisõiguse säilitamine“ lõigetes 2 ja 4 on sätestatud:

„2. Liidu kodanikel ja nende pereliikmetel on artiklites 7, 12 ja 13 sätestatud elamisõigus, kuni nad vastavad kõnealustes artiklites sätestatud tingimustele.

[…]

4. Erandina lõigetest 1 ja 2 ning ilma et see piiraks VI peatüki sätete kohaldamist, ei või liidu kodanikke või nende pereliikmeid mitte mingil juhul välja saata, kui:

[…]

b) liidu kodanikud on sisenenud vastuvõtva liikmesriigi territooriumile töö otsimiseks. Sellisel juhul ei või liidu kodanikke ja nende pereliikmeid välja saata seni, kuni liidu kodanikud saavad tõendada, et nad jätkavad töö otsimist ja neil on tegelik võimalus tööd leida."

8 Direktiivi artiklis 24 „Võrdne kohtlemine" on sätestatud:

„1. Kui asutamislepingu ja teiseste õigusaktide erisätetes ei ole selgelt ette nähtud teisiti, koheldakse kõiki käesoleva direktiivi kohaselt vastuvõtva liikmesriigi territooriumil elavaid liidu kodanikke asutamislepingu reguleerimisalas võrdselt kõnealuse liikmesriigi kodanikega. […]

2. Erandina lõikest 1 ei ole vastuvõttev liikmesriik kohustatud tagama õigust sotsiaalabile elamisperioodi esimese kolme kuu jooksul või, kui see on asjakohane, artikli 14 lõike 4 punktis b sätestatud pikema ajavahemiku jooksul […] muudele isikutele kui töötajatele, füüsilisest isikust ettevõtjatele, sellise staatuse säilitanud isikutele ja nende pereliikmetele."

Määrus (EÜ) nr 883/2004

9 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta määruse (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta (ELT 2004, L 166, lk 1; ELT eriväljaanne 05/05, lk 72) artiklis 4 „Võrdne kohtlemine" on ette nähtud:

„Kui käesolevas määruses ei ole sätestatud teisiti, võimaldatakse isikutele, kelle suhtes käesolevat määrust kohaldatakse, iga liikmesriigi õigusaktide alusel samasuguseid soodustusi ja nende suhtes kehtivad samasugused kohustused kui nimetatud riigi kodanike suhtes."

Saksa õigus

Riigis elamine

10 27. juuli 2015. aasta seadusega (*BGBl.* 2015 I, lk 1386) muudetud 30. juuli 2004. aasta liitvabariigi territooriumil elamise ja töötamise ning välismaalaste lõimimise seaduse (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet (*BGBl.* 2004 I, lk 1950); edaspidi „AufenthG") artikli 28 „Saksamaa kodaniku perekonna taasühinemine" lõike 1 esimeses lauses on sätestatud:

„Elamisluba antakse

1. Saksamaa kodaniku välismaalasest abikaasale,

2. Saksamaa kodaniku välismaalasest vallalisele alaealisele lapsele,

3. alaealise ja vallalise Saksamaa kodaniku välismaa kodanikust vanemale isikuhoolduse teostamiseks,

kui Saksamaa kodaniku harilik viibimiskoht on Saksamaa Liitvabariigi territooriumil. […]“.

11 12. novembri 2020. aasta seadusega (*BGBl.* 2020 I, lk 2416), muudetud 30. juuli 2004. aasta liidu kodanike vaba liikumise seaduse (Gesetz über die allgemeine Freizügigkeit von Unionsbürgern (*BGBl.* 2004 I, lk 1986); edaspidi „FreizügG/EU“) § 11 lõike 14 esimeses lauses on sätestatud:

„Aufenth[G] on kohaldatav ka siis, kui see loob käesoleva seadusega võrreldes soodsama õigusliku olukorra. […]“.

Sotsiaalkindlustustoetused

12 Saksa sotsiaalseadustiku teise raamatu 31. detsembrini 2020 kehtinud redaktsiooni (Sozialgesetzbuch Zweites Buch; edaspidi „SGB II“) § 7 „Toetuste saajad“ lõikes 1 on sätestatud:

„Käesolevas raamatus nimetatud toetusi makstakse isikutele, kes:

1. on saanud 15-aastaseks, kuid ei ole veel ületanud §-s 7a sätestatud vanusepiiri,

2. on töövõimelised,

3. vajavad abi ja

4. nende harilik viibimiskoht on Saksamaa Liitvabariigis (töövõimelised hüvitise saajad).

Toetusi ei saa:

1. riigis viibimise esimese kolme kuu jooksul välismaalased, kes ei ole Saksamaa Liitvabariigis töötajad ega füüsilisest isikust ettevõtjad ja kellel ei ole [FreizügG/EU] § 2 lõike 3 alusel õigust vabalt liikuda, ning nende pereliikmed,

2. välismaalased,
   a) kellel ei ole riigis elamise õigust,
   b) kellel on riigis elamise õigus üksnes töö otsimiseks […]

[…]

ning nende pereliikmed

[…]

Erandina punkti 2 teisest lausest makstakse välismaalastele ning nende pereliikmetele käesolevas raamatus ette nähtud toetusi, kui nende harilik viibimiskoht on juba vähemalt viie aasta jooksul olnud Saksamaa Liitvabariigi territooriumil […]“.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

13 Põhikohtuasja kaebaja FL, kes on Poola kodanik, sisenes 30. mail 2020 Madalmaadest Saksamaale. Tema Poola kodanikust elukaaslane oli sisenenud Saksamaale varem, nimelt 30. augustil 2015 Poolast. Nende ühine poeg sündis 27. novembril 2020 Saksamaal ning on samuti Poola kodanik.

14 FL, tema elukaaslane ja nende ühine laps taotlesid Jobcenter Bielefeldilt SGB II alusel sotsiaalabi põhitoetusi. 3. ja 21. detsembri 2020. aasta otsusega rahuldas viimane FLi elukaaslase taotluse alates 30. maist 2020 ning lapse taotluse alates tema sünnist. Seevastu FLi taotlus jäeti 21. aprilli 2021. aasta otsusega rahuldamata ajavahemiku 30. maist 2020 kuni 28. veebruarini 2021 puhul põhusel, et FLil ei olnud seda laadi Saksamaa territooriumil elamise õigust, mis annaks talle õiguse saada SGB II alusel sotsiaaltoetusi, kuna tal on riigis elamise õigus üksnes töö otsimise eesmärgil.

15 FLi poolt selle otsuse peale esitatud vaide jättis Jobcenter Bielefeld 19. juuli 2021. aasta otsusega põhjendamatuse tõttu rahuldamata, tuginedes algse otsusega sisuliselt samadele põhjustele.

16 Järeldades, et FLil ei olnud Saksamaa territooriumil elamise õigust, mis annaks talle õiguse saada SGB II alusel sotsiaaltoetusi, leidis Jobcenter Bielefeld esiteks, et FL ei saa riigisisese õiguse alusel taotleda riigis elamise õigust kui alalist riigis elamise õigust omava elukaaslase pereliige või sugulane.

17 Teiseks tuvastas ta, et FL ei või AufenthG § 28 lõike 1 esimese lause punkti 3 alusel eraldi võetuna või koostoimes FreizügG/EU § 11 lõike 14 esimese lausega saada elamisluba ka oma alaealise lapse isikuhoolduse teostamiseks, kuna sellise elamisloa andmise tingimuseks on see, et laps on Saksamaa kodanik, samas kui FLi laps on Poola kodanik.

18 Kolmandaks leidis Jobcenter Bielefeld, et elamisõigus ei tulene ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta määrusest (EL) nr 492/2011 töötajate liikumisvabaduse kohta liidu piires (ELT 2011, L 141, lk 1) ega määruse nr 883/2004 artiklist 4, nagu Euroopa Kohus on neid tõlgendanud oma 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsuses Jobcenter Krefeld (C-181/19, EU:C:2020:794). Kohtuasjas, milles see kohtuotsus tehti, oli alaealistel lastel koolikohustus, mida FLi lapse puhul ei olnud.

19 FL esitas 12. augustil 2021 eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Sozialgericht Detmoldile (Detmoldi sotsiaalkohus, Saksamaa), kaebuse Jobcenter Bielefeldi 19. juuli 2021. aasta otsuse peale. Oma kaebuse põhjendamiseks väidab FL sisuliselt, et talle tuleb anda riigis elamise õigus vastavalt AufenthG § 28 lõike 1 esimese lause punktile 3 koostoimes Saksamaa Liitvabariigi põhiseaduse (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) artikliga 6, mis näeb muu hulgas ette perekonna kaitse ning abielus ja väljaspool abielu sündinud laste võrdsuse, ning Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 8, mis käsitleb õigust era- ja perekonnaelu austamisele. FLi sõnul on liidu õigusega vastuolus piirata perekonna taasühinemist isikuhoolduse teostamiseks olukordadega, kus seda õigust teostatakse alaealise lapse suhtes, kellel on Saksamaa kodakondsus, kuna see mitte ainult ei piira vaba liikumist, vaid rikub ka õigust võrdsele kohtlemisele.

20 Jobcenter Bielefeld väidab, et FLile ei saa anda elamisluba AufenthG § 28 lõike 1 esimese lause punkti 3 alusel, kuna selle sätte sõnastuse kohaselt hõlmab see säte üksnes alaealisi lapsi, kellel on Saksamaa kodakondsus. Asjaolu, et sisserännet ja elamist reguleeriv riigisisene õigusnorm teeb vahet oma riigi ja välisriigi kodanikel, on seda tüüpi õigusele olemuslikult omane, ilma et asjaomane säte oleks liidu õigusega vastuolus.

21 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et Saksamaal esineb nii õiguskirjanduses kui ka kohtupraktikas erinevaid arvamusi küsimuses, kas FreizügG/EU § 11 lõike 14 esimene lause koostoimes AufenthG § 28 lõike 1 esimese lause punktiga 3 ja ELTL artikli 18 esimese lõiguga võib olla aluseks elamisõiguse andmisele vanemale, kes teostab isikuhooldust alaealise liidu

kodaniku suhtes, kellel ei ole küll Saksamaa kodakondsust, kuid kellel on Saksamaa territooriumil elamise õigus, mis tuleneb tema teise vanema seal elamise õigusest. Neil asjaoludel pidas eelotsusetaotluse esitanud kohus tema menetluses oleva vaidluse lahendamiseks vajalikuks esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus, et hinnata asjakohaste Saksa õigusnormide kooskõla liidu õigusega.

22 Kui FLil peaks olema Saksamaa territooriumil elamise õigus muul alusel kui töö otsimine, tuleks talle põhimõtteliselt anda ka õigus saada SGB II alusel sotsiaaltoetusi.

23 Neil asjaoludel otsustas Sozialgericht Detmold (Detmoldi sotsiaalkohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas liidu õigust tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mille kohaselt antakse isikuhoolduse teostamiseks elamisluba vaid riigi kodanikust alaealise vallalise lapse välismaalasest vanemale, kui lapse harilik viibimiskoht on asjaomases liikmesriigis, millest tulenevalt ei ole teise liikmesriigi kodakondsuses liidu kodanikel õigust isikuhoolduse teostamiseks väljastatavale elamisloale sellise alaealise liidu kodaniku puhul, kellel on muu liikmesriigi kui asjaomase liikmesriigi kodakondsus?“

Eelotsuse küsimuse analüüs

24 Sissejuhatavalt tuleb esiteks märkida, et Euroopa Komisjon viitas põhikohtuasja kaebaja võimalusele tugineda Saksamaa territooriumil elamise õigusele nende ühise lapse ema „partnerina“ direktiivi 2004/38 artikli 3 lõike 2 punkti b tähenduses, täpsustades, et kui põhikohtuasja kaebajal oleks selline õigus, ei oleks põhikohtuasja lahendamiseks esitatud küsimusele enam vaja vastata.

25 Sellega seoses tuleb meenutada, et liidu õiguse küsimuste puhul eeldatakse nende asjakohasust. Euroopa Kohus võib keelduda riigisisese kohtu esitatud eelotsuse küsimusele vastamast vaid siis, kui on ilmne, et taotletaval liidu õiguse tõlgendusel puudub igasugune seos põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada vajalikke faktilisi või õiguslikke asjaolusid, et anda tarvilik vastus talle esitatud küsimustele (10. aprilli 2025. aasta kohtuotsus Amilla, C-723/23, EU:C:2025:262, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).

26 Käesoleval juhul ei nõua põhikohtuasja kaebaja mitte riigis elamise õigust direktiivi 2004/38 artikli 3 lõike 2 punkti b tähenduses, vaid sellist riigis elamise õigust, mis on riigisiseses õiguses ette nähtud isikuhoolduse teostamiseks, ning selle nõude põhjendatuse hindamiseks on eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul vaja tõlgendada liidu õigust. Pelgast võimalusest, et asjaomane isik võib vajaduse korral saada ka muul alusel riigis elamise õiguse, ei tulene aga selget järeldust, et liidu õigusnormidel, mille tõlgendamist taotletakse, puudub igasugune seos põhikohtuasja faktiliste asjaoludega või et selles küsimuses tõstatatud probleem on hüpoteetiline.

27 Teiseks puudutavad eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimused konkreetsemalt seda, kas Poola kodanikul, kes on sellise Poola kodanikust alaealise lapse isa, kelle alaline elukoht on Saksamaa territooriumil, on võimalik saada liikmesriigi elamisluba isikuhoolduse teostamiseks selle lapse suhtes, kui see laps elab liikmesriigi territooriumil direktiivi 2004/38 alusel oma ema pereliikmena, kes on samuti Poola kodanik ja kellel on liikmesriigis selle direktiivi kohaselt alaline

elamisõigus. Lisaks nähtub eelotsusetaotlusest, et see küsimus põhineb eeldusel, et FLil ei ole muud Saksamaal elamise õigust kui see, mis põhineb tema kui tööotsija staatusel vastavalt direktiivi 2004/38 artikli 14 lõike 4 punktile b.

28 Samuti on selge, et Saksa õiguse kohaselt annab elamisluba, mida FL taotleb isikuhoolduse teostamiseks, talle õiguse sotsiaaltoetustele, samas kui õigus elada Saksamaal üksnes töö otsimise eesmärgil ei anna talle õigust kõnealustele toetustele. Nagu nähtub eelotsusetaotlusest, väidab FL sel põhjusel eelotsusetaotluse esitanud kohtus, et talle tuleb väljastada selline liikmesriigi elamisluba ja sellest tulenevalt maksta talle SGB II alusel sotsiaaltoetusi.

29 Neil asjaoludel peab Euroopa Kohus esitatud küsimusele vastamisel tuginema ka käesoleva kohtuotsuse punktis 27 esitatud eeldusele.

30 Kolmandaks meenutagem, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt tuleb tal olukorras, kui eelotsuse küsimuses piirdutakse viitega liidu õigusele, ilma et mainitaks neid liidu õiguse sätteid, mida on silmas peetud, selgitada eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt välja toodud asjaolude kogumi hulgast ja eriti eelotsusetaotluse põhistusest välja need liidu õiguse sätted, mida tuleb vaidluse eset silmas pidades tõlgendada (12. veebruari 2015. aasta kohtuotsus Surgicare, C-662/13, EU:C:2015:89, punkt 17 ja seal viidatud kohtupraktika).

31 Kuigi käesoleval juhul mainib eelotsusetaotluse esitanud kohus eelotsusetaotluse põhjenduses mitut liidu õiguse sätet, on ta esitanud üksnes ELTL artikli 18 kohta käesoleva kohtuotsuse punktis 21 välja toodud põhjenduse selle kohta, miks ta soovib teada, kas põhikohtuasjas kõne all olevad riigisisesed õigusnormid rikuvad liidu õigust, kusjuures tuleb täpsustada, et nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 27, lähtub see kohus eeldusest, et käesolevas asjas on kohaldatav ka direktiiv 2004/38.

32 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et oma küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas ELTL artiklit 18 ja/või direktiivi 2004/38 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus liikmesriigi regulatsioon, mille kohaselt ei saa väljastada isikuhoolduse teostamiseks riigisiseses õiguses ette nähtud elamisluba oma alaealise lapse isikuhooldusõigust omavale liidu kodanikule ainuüksi põhjusel, et asjaomasel lapsel, kes on küll liidu kodanik ja elab asjaomase liikmesriigi territooriumil nimetatud direktiivi alusel, ei ole selle liikmesriigi kodakondsust.

33 Sellega seoses tuleb kõigepealt märkida, et Euroopa Kohtu käsutuses oleva toimiku materjalidest nähtub, et põhikohtuasjas vaidluse all oleva liikmesriigi elamisloa andmise tingimused toovad kaasa Saksamaa territooriumil elavate alaealiste laste erineva kohtlemise kodakondsuse alusel. Täpsemalt võib Saksa õigusnormide kohaselt isikuhoolduse teostamiseks elamisloa anda teise liikmesriigi kodanikule üksnes juhul, kui seda õigust teostatakse sellise alaealise vallalise lapse suhtes, kelle alaline elukoht on Saksamaa territooriumil ja kellel on Saksamaa kodakondsus. Järelikult ei saa liidu kodanikust alaealise lapse puhul, kellel ei ole Saksamaa kodakondsust, sellist liikmesriigi elamisluba anda tema teise liikmesriigi kodanikust vanemale, isegi kui asjaomase lapse harilik viibimiskoht on Saksamaa territooriumil.

34 Tuleb aga meenutada, et ELTL artikli 20 lõige 1 annab igale isikule, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus, liidu kodaniku staatuse ja see staatus on liikmesriikide kodanike põhistaatus, mis tähendab, et liikmesriikide kodanikke, kes on samas olukorras, tuleb EL toimimise lepingu esemelisse kohaldamisalasse kuuluvates olukordades kohelda õiguslikult sama moodi, sõltumata

nende kodakondsusest ja ilma et see piiraks sõnaselgelt ette nähtud erandite kohaldamist (15. juuli 2021. aasta kohtuotsus The Department for Communities in Northern Ireland, C-709/20, EU:C:2021:602, punkt 62).

35 Iga liidu kodanik võib seega kõigis olukordades, mis kuuluvad liidu õiguse esemelisse kohaldamisalasse, tugineda ELTL artiklis 18 sätestatud kodakondsuse alusel diskrimineerimise keelule. Need olukorrad hõlmavad juhtumeid, kui kasutatakse ELTL artikli 20 lõike 2 punktis a ja artiklis 21 sätestatud vabadust liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil (15. juuli 2021. aasta kohtuotsus The Department for Communities in Northern Ireland, C-709/20, EU:C:2021:602, punkt 63).

36 Kuna põhikohtuasja kaebaja laps on liidu kodanik, kes elab liikmesriigis, mille kodanik ta ei ole, kuulub tema olukord liidu õiguse esemelisse kohaldamisalasse, mistõttu võib ta põhimõtteliselt tugineda ELTL artiklis 18 sätestatud kodakondsuse alusel diskrimineerimise keelule (vt analoogia alusel 15. juuli 2021. aasta kohtuotsus The Department for Communities in Northern Ireland, C-709/20, EU:C:2021:602, punkt 64).

37 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt kohaldatakse ELTL artikli 18 esimest lõiku iseseisvalt siiski ainult nende liidu õigusega reguleeritavate olukordade suhtes, mille puhul ei ole EL lepingus ette nähtud diskrimineerimiskeelu erinorme (15. juuli 2021. aasta kohtuotsus The Department for Communities in Northern Ireland, C-709/20, EU:C:2021:602, punkt 65).

38 Sellega seoses tuleb märkida, et direktiivi 2004/38 artiklis 24 on konkretiseeritud diskrimineerimiskeelu põhimõtet nende liidu kodanike suhtes, kes kasutavad oma vabadust liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil (vt selle kohta 15. juuli 2021. aasta kohtuotsus The Department for Communities in Northern Ireland, C-709/20, EU:C:2021:602, punkt 66).

39 Direktiivi 2004/38 artikli 3 lõike 1 kohaselt kuuluvad selle direktiivi kohaldamisalasse ja omavad sellega antud õigusi kõik liidu kodanikud, kes liiguvad liikmesriiki või elavad liikmesriigis, mille kodanikud nad ei ole, ja nende selle direktiivi artikli 2 punktis 2 määratletud pereliikmed. Nii on see ka sellise isiku puhul nagu põhikohtuasja kaebaja laps, kes – nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 27 – on Poola kodanik ja elab Saksamaa territooriumil oma ema pereliikmena, kes on samuti Poola kodanik ja kellel on alaline elamisõigus asjaomase liikmesriigi territooriumil.

40 Seega tuleb käesolevas asjas tõlgendada direktiivi 2004/38 artiklit 24.

41 Esimesena, mis puudutab artiklit 24, siis selle artikli lõikes 1 on sätestatud, et kõiki selle direktiivi kohaselt vastuvõtva liikmesriigi territooriumil elavaid liidu kodanikke koheldakse EL toimimise lepingu reguleerimisalas võrdselt kõnealuse liikmesriigi kodanikega.

42 Sellega seoses tuleb esiteks märkida, et nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 39, on põhikohtuasja kaebaja laps käesoleval juhul liidu kodanik, kes elab Saksamaa territooriumil „direktiivi 2004/38 kohaselt“ selle direktiivi artikli 24 lõike 1 tähenduses.

43 Teiseks kuulub liikmesriigi elamisõiguse andmine liidu kodanikust alaealise lapse vanemale, kes on kasutanud oma liikumis- ja elukohavabadust, „asutamislepingu reguleerimisalasse“ nimetatud artikli 24 lõike 1 tähenduses, kuna sellise õiguse andmine aitab asjaomasel alaealisel lapsel teostada oma õigust vabalt liikuda ja elada vastuvõtvas liikmesriigis.

44 Nimelt on Euroopa Kohus on juba otsustanud, et nagu nähtub direktiivi 2004/38 põhjendustest 3 ja 4, soovitakse selle direktiiviga hõlbustada liidu kodanikele ELTL artikli 21 lõikega 1 vahetult antud individuaalse põhiõiguse vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil kasutamist ning seda õigust tugevdada. Nende kodanike perekonnaelu kaitse ja eelkõige meetmed, mis soodustavad nende perekonna integreerimist vastuvõtvasse liikmesriiki, on abinõud selle eesmärgi saavutamiseks (vt 2. septembri 2021. aasta kohtuotsus État belge (elamisõigus koduvägivalla korral), C-930/19, EU:C:2021:657, punktid 81 ja 82 ning seal viidatud kohtupraktika). Liikmesriigi elamisloa andmine liidu kodanikust lapse vanemale, kes elab alaliselt liikmesriigis, vastab nendele eesmärkidele, kuna see võimaldab säilitada kõnealuse lapse perekonnaelu asjaomase liikmesriigi territooriumil ja soodustada tema perekonna integreerumist sellesse liikmesriiki, seda enam, kui sellise elamisloa eesmärk on võimaldada teostada lapse suhtes isikuhooldust ja seega seda põhimõtteliselt nii kaua, kuni laps on isikuhooldusel.

45 Seega tuleb sellises olukorras, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kohaldada direktiivi 2004/38 artikli 24 lõikes 1 täpsustatud võrdse kohtlemise põhimõtet, mis nõuab, et sarnases olukorras olevaid isikuid koheldaks õiguslikult ühtemoodi.

46 Põhikohtuasjas ei ole vaidlust selles, et FLi nõutavat elamisluba ei antud talle ainuüksi põhjusel, et tema lapsel ei ole Saksamaa kodakondsust, kuna FL vastab muudele Saksa õiguses AufenthG § 28 lõike 1 esimese lause punkti 3 alusel loa saamiseks ette nähtud tingimustele. Sellest järeldub, et põhikohtuasjas vaidluse all olev riigisisene regulatsioon põhjustab otsest diskrimineerimist lapse kodakondsuse alusel ja on seega vastuolus direktiivi 2004/38 artikli 24 lõikega 1, kuna see ei tunnusta tema teise liikmesriigi kodanikust vanema riigis elamise õigust lapse suhtes isikuhoolduse teostamiseks, samas kui taolises olukorras oleva Saksamaa kodakondsuses lapse puhul võiks tema teise liikmesriigi kodanikust vanem samal eesmärgil Saksamaa territooriumil elada.

47 Seda järeldust ei sea kahtluse alla Saksamaa valitsuse poolt kohtuistungil esitatud argumendid, mille kohaselt AufenthG § 28 lõike 1 esimese lause punktis 3 ette nähtud elamisõiguse eesmärk on kaitsta Saksamaa kodanike põhiseaduslikku õigust vabalt Saksamaal viibida ja elada, millega oleks vastuolus see, kui Saksamaa kodakondsuses laps peaks mõnel puhul oma päritoluriigist lahkuma, kui tema välismaalasest vanemal ei ole riigis elamise õigust ning millega seoses on Saksamaa kodakondsuseta liidu kodanikud teistsuguses olukorras, kuivõrd kõnealuse riigis elamise õiguse andmata jätmine ei tähenda, et nad peaksid oma päritoluriigist lahkuma.

48 Nimelt, isegi kui Saksamaa kodakondsuseta liidu kodanikul ei ole sellist konstitutsioonilist õigust ja ta peab selleks, et saada riigis elamise õigus direktiivi 2004/38 alusel, järgima selle õiguse kasutamiseks nimetatud direktiivis ette nähtud tingimusi, on tal siiski seni, kuni need tingimused on täidetud, samamoodi nagu ka Saksamaa kodakondsuses liidu kodanikul õigus elada vabalt Saksamaa territooriumil, mistõttu nende kodanike olukord on samalaadne, kusjuures tuleb täpsustada, et võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamiseks ei nõua olukordade samalaadsuse nõue seda, et olukorrad oleksid identsed, vaid üksnes seda, et need oleksid sarnased (vt selle kohta 26. juuni 2018. aasta kohtuotsus MB (soovahetus ja vanaduspension) C-451/16, EU:C:2018:492, punkt 41).

49 Seega on taolise regulatsiooni puhul, nagu on kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse punktis 46, Saksamaa kodakondsuseta lapse vanemal direktiivi 2004/38 artikli 24 lõike 1 alusel õigus saada elamisluba isikuhoolduse teostamiseks oma lapse suhtes samadel tingimustel, mida nende õigusnormide alusel kohaldatakse Saksamaa kodanikest laste välismaalastest vanematele.

50 Käesoleval juhul on selle elamisloa eesmärk, mille andmist FL taotleb, lõppkokkuvõttes – nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktidest 43 ja 44 – võimaldada tal kui vanemal, kes ei ole vastuvõtva liikmesriigi kodanik, teostada oma isikuhooldusõigust seal harilikku viibimiskohta omava lapse suhtes ning tagada sellega lapsele perekonnaelu Saksamaal ning tema vabadus liikuda ja elada Saksamaa territooriumil, kuna ka sellel lapsel ei ole Saksamaa kodakondsust, vaid teise liikmesriigi kodakondsus. Kui aga taolise lapse vanemal ei oleks võimalik saada liikmesriigi elamisluba, mida võivad nõuda liikmesriigi kodaniku vanemad, rikuks see selle lapse õigust võrdsele kohtlemisele (vt analoogia alusel 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Chief Appeals Officer jt, C-488/21, EU:C:2023:1013, punktid 66–69).

51 Taoline diskrimineerimine, nagu on kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse punktis 46, ei ole pealegi põhjendatav direktiivi 2004/38 artikli 24 lõikes 2 ette nähtud erandiga, kuna asjaomase lapse riigis elamise õigus ei kuulu selles sättes nimetatud juhtude hulka.

52 Teisena, mis puudutab tagajärgi, mis tulenevad riigis elamise loa andmisest ainuüksi riigisisese õiguse alusel, siis on käesoleva kohtuotsuse punktis 28 meenutatud, et käesoleval juhul on Saksa õiguses vastavalt AufenthG § 28 lõike 1 esimese lause punktile 3 riigis elamise loa saanud isikul sellest tulenevalt SGB II kohaselt õigus sotsiaaltoetustele. Samas on nende toetuste määramisest FLile keeldutud põhjusel, et tal ei ole muud õigust Saksamaa territooriumil viibimiseks peale selle, mis tuleneb tema staatusest tööotsijana.

53 Tõsi, FL elab selle liikmesriigi territooriumil „direktiivi 2004/38 kohaselt“ ja täpsemalt selle artikli 14 lõike 4 punkti b kohaselt tööotsijana. Nimetatud direktiivi artikli 24 lõige 2 lubab liikmesriikidel sõnaselgelt teha erandi võrdse kohtlemise põhimõttest ja keelduda sotsiaaltoetuste andmisest taotlejale, kelle riigis elamise õigus põhineb artikli 14 lõike 4 punktil b.

54 Kui aga FLile antaks elamisluba, mida ta taotleb AufenthG § 28 lõike 1 esimese lause punkti 3 alusel, ei seaks eelmises punktis esitatud kaalutlused kahtluse alla tema õigust saada SGB II kohaselt sotsiaaltoetusi.

55 Nimelt, kuigi liikmesriigi seadusandja võib direktiivi 2004/38 artikli 24 lõikes 2 ette nähtud erandi alusel keelduda FLile kui üksnes töö otsimise eesmärgil riigi territooriumil elavale isikule kõnealuste toetuste andmisest, võib viimane vajaduse korral siiski taotleda nimetatud toetuste maksmist muul alusel (vt selle kohta 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus Jobcenter Krefeld, C-181/19, EU:C:2020:794, punkt 70).

56 Nimelt on selle erandi kohaldamisala sotsiaalabi puhul piiratud isikutega, kellel on õigus elada vastuvõtvas liikmesriigis esiteks ühelt poolt artikli 6 lõike 1 alusel maksimaalselt kolm kuud ja teiselt poolt nimetatud direktiivi artikli 14 lõike 4 punkti b alusel pärast seda perioodi töö otsimise eesmärgil.

57 Sellest järeldub, et seda erandit ei kohaldata juhul, kui puudutatud isiku lapsel on vastavalt direktiivile 2004/38 riigis elamise õigus, mis ei kuulu eelmises punktis viidatute hulka.

58 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esitatud küsimusele vastata, et direktiivi 2004/38 artiklit 24 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mille kohaselt ei anta oma alaealise lapse suhtes isikuhooldusõigust omavale liidu kodanikule isikuhoolduse teostamiseks liikmesriigi õiguses ette nähtud elamisluba ainuüksi põhjusel, et kuigi see laps on küll liidu kodanik ja tema harilik viibimiskoht on nimetatud direktiivi kohaselt püsivalt kõnealuse liikmesriigi territooriumil, ei ole tal selle liikmesriigi kodakondsust.

Kohtukulud

59 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse sama kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (viies koda) otsustab:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiivi 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ, artiklit 24

tuleb tõlgendada nii, et

sellega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mille kohaselt ei anta oma alaealise lapse suhtes isikuhooldusõigust omavale liidu kodanikule isikuhoolduse teostamiseks liikmesriigi õiguses ette nähtud elamisluba ainuüksi põhjusel, et kuigi see laps on küll liidu kodanik ja tema harilik viibimiskoht on nimetatud direktiivi kohaselt kõnealuse liikmesriigi territooriumil, ei ole tal selle liikmesriigi kodakondsust.

Allkirjad